

[L'ACCIÓ INSTITUCIONAL]

EL PLA INSULAR DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA
DE MENORCA

Pilar VINENT I BARCELÓ

Eva FLORIT I PONS

Servei d'Assessorament Lingüístic del Consell Insular de Menorca

1. JUSTIFICACIÓ I GÈNESI

El Pla insular de normalització lingüística de l'illa de Menorca, aprovat pel Ple del Consell Insular en sessió de dia 26 d'abril de 2004,¹ neix de la voluntat política de l'equip de govern del Consell de Menorca format arran de les eleccions autonòmiques de maig de 2003 —compost pel PSOE i el PSM-Entesa Nacionalista—, un dels objectius del qual és aconseguir que la llengua catalana sigui el vehicle normal de comunicació entre els habitants de Menorca i dels seus diferents sectors econòmics i socials, element de cohesió de totes les cultures que actualment conviuen a l'illa i llengua d'acollida i d'integració d'aquelles persones que, provinents de qualsevol indret del món, s'hi estableixin ja sigui temporalment o de forma definitiva.

El català ha estat la llengua pròpia de Menorca des de la incorporació de l'illa a la Corona catalanoaragonesa, l'any 1287, arran de la conquesta del rei Alfons el

1. Les característiques tècniques del Pla varen ser tractades durant les I Jornades de Normalització Lingüística de Menorca, organitzades pel Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca, que varen tenir lloc a Maó el mes de setembre de 2004.

Liberal, i els seus habitants l'han sabuda servir malgrat els dominis d'altres nacions sobre l'illa. A Menorca el català mai no s'ha deixat de parlar des d'aleshores, a pesar de les mesures que al llarg de tots aquests segles han aplicat diferents governs per limitar-ne i fins i tot eliminar-ne l'ús social, que l'han malmesa i han afectat negativament el seu estatus com a llengua de cultura i de comunicació en els usos formals, fins que l'arribaren a convertir únicament en la llengua de relació familiar i d'ús col·loquial que era en l'època de la dictadura de Franco.

Tanmateix, a partir de l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears (1983) i de la Llei de normalització lingüística (1986) s'inicià un procés de recuperació d'oficialitat de la llengua en el qual s'implicaren les institucions mitjançant la regulació de l'ús de les llengües oficials dins l'administració, les campanyes de foment de l'ús del català, l'organització de cursos de llengua catalana per a la població adulta que no s'havia pogut formar en aquesta llengua, etc. No podem negar que tot això va donar els seus fruits, ja que ha augmentat significativament el coneixement del català, sobretot entre la població escolaritzada, i també se'n constata una major presència a l'administració i en la vida pública de les Illes en general i de Menorca en particular. Però la realitat ens demostra que aquest procés no ha reeixit del tot i, en conseqüència, la llengua catalana encara no ocupa el lloc que hauria d'ocupar com a llengua pròpia de la nostra comunitat ni té la presència que hauria de tenir en sectors concrets de la nostra societat.

Durant aquests vint-i-un anys s'han donat una sèrie de circumstàncies que han repercutit directament en l'estat de salut de la nostra llengua:

- S'han incomplert de forma reiterada tant la Llei de normalització lingüística com altres normatives dictades per regular l'ús de les llengües oficials sense que això hagi derivat en cap tipus de sanció o penalitat per a qui hagi transgredit la llei.
- Els moviments migratoris, especialment durant els darrers deu anys, han provocat uns canvis demogràfics prou visibles dins la societat menorquina, conformada ara per població d'origen molt divers i, per tant, de cultures i llengües diferents que han entrat en contacte amb la pròpia de l'illa i que, a més, han fet del castellà la llengua de relació entre els menorquins i els nouvinguts.
- L'economia s'ha especialitzat gradualment cap a la indústria turística, la qual cosa també ha comportat que la presència de la llengua pròpia de Menorca sigui gairebé nul·la a les urbanitzacions i en aquelles zones més freqüentades pels turistes.
- S'han mantingut uns hàbits i uns usos lingüístics derivats del període de prohibicions que va viure el català i que no han ajudat a convertir-lo en la llengua d'acollida que hauria de ser.

- La introducció de noves tecnologies i de noves formes de comunicació també ha vingut acompanyada de la major presència d'altres llengües dins els sectors econòmics i de producció.

Totes aquestes circumstàncies, que han modificat la societat menorquina en aquests últims anys, han fet que a hores d'ara sigui necessari aplicar una política de planificació lingüística que tenguí per objectiu fer que la llengua catalana recuperi el paper que històricament i legalment li correspon dins la nostra societat.

El Consell Insular de Menorca, conscient de la seva responsabilitat com a primera institució de l'illa, ha decidit encapçalar aquest procés i, d'acord amb la potestat que l'article 33 de la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística a les Illes Balears, atorga als poders públics de la comunitat autònoma per adoptar mesures i proveir dels mitjans necessaris per al coneixement i l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits i les activitats de la vida social, s'ha proposat planificar el procediment que cal seguir per aconseguir que la situació de la llengua catalana a Menorca sigui la desitjable com a llengua de comunicació, de transmissió i d'identificació col·lectiva.

Per això, ha agafat el relleu a la Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears en la feina iniciada durant la legislatura anterior i, prenent com a referents el document de treball anomenat Pla d'actuacions urgents en normalització lingüística a les Illes Balears i el document aprovat pel Consell Social de la Llengua Catalana de les Illes Balears que concreta els objectius de l'inèdit Pla general de normalització lingüística, s'ha proposat d'actuar de manera ferma i decidida en tots aquells àmbits i sectors de la realitat menorquina on la presència del català sigui deficitària.

Amb aquest objectiu i amb aquest compromís, el Consell ha cercat la implicació de les corporacions locals de l'illa, i ha estat així com la Xarxa d'Assessors Lingüístics de Menorca (XAL), integrada pels responsables dels serveis d'assessorament lingüístic del Consell Insular i dels vuit ajuntaments, el mes de setembre de 2003 començà a treballar en l'elaboració d'un document en el qual, a partir de l'estudi, l'anàlisi i la reflexió sobre la situació de la llengua catalana a l'illa, es plantegen una sèrie d'objectius que es volen aconseguir, es proposen accions per assolir-los i es planifiquen en el temps.

Per elaborar aquest document, que ara coneixem amb el nom de Pla insular de normalització lingüística, durant els darrers quatre mesos de 2003 la XAL ha dut a terme sessions quinzenals de treball en les quals, tot i la mancança d'un estudi sociolingüístic previ i profund que analitzi la situació real de la llengua a Menorca, partint de l'experiència i el coneixement adquirits pels membres de la Xarxa sobre la realitat illenca, i gràcies a les dimensions reduïdes del territori —tant en extensió com en població—, que han facilitat la feina, s'ha dividit la societat menorquina en vuit àrees sobre les quals és imprescindible actuar per tal d'arribar a la situa-

ció òptima que hom desitja pel que fa al paper de la llengua catalana a Menorca: Usos oficials i relacions institucionals; Educació i formació; Població d'incorporació recent; Mitjans de comunicació i noves tecnologies; Lleure, cultura, associacionisme i joventut; Activitats socioeconòmiques; Institucions sanitàries i assistencials, i Campanyes informatives i de promoció. L'objectiu és que en aquest procés es vegin implicats tots els sectors de la nostra societat, a fi d'aconseguir la plena convivència entre tots els ciutadans de Menorca, sigui quin sigui el seu origen territorial, lingüístic i cultural.

2. UNA SISTEMATITZACIÓ DELS OBJECTIUS SECTORIALS I DE LES ACCIONS DEL PLA INSULAR DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

2.1. Objectius de la sistematització i metodologia

Com s'ha dit, el Pla insular de normalització lingüística² s'estructura en vuit àrees, que fan referència als àmbits en què s'ha dividit la societat menorquina per tal d'actuar-hi. Cadascuna de les àrees ha estat dividida en sectors, que representen una divisió de les àrees en realitats més petites, i s'han establert objectius generals que cal assolir dins cada àrea, que solen referir-se al grau de normalització de la llengua a què es vol arribar dins cadascun dels sectors en què se subdivideix l'àrea (40 en total). Finalment, el nivell més immediat de concreció es tradueix dins cadascun dels sectors, per a cadascun dels quals s'han establert objectius específics o sectorials (120 en total), que s'han d'assolir a través d'accions concretes (525). Els objectius específics descriuen com hauria de ser la realitat per adequar-se als objectius generals de l'àrea i les accions exposen la manera concreta d'assolir els objectius específics.

Com que, depenent de la realitat a la qual es vulgui aplicar un pla de normalització lingüística, les àrees i, per tant, els sectors poden variar bastant, ens hem avançat a concloure que els elements més susceptibles de ser sistematitzats, si més no en el Pla insular de normalització lingüística de Menorca, són els objectius específics i les accions concretes, car és possible establir-ne tipologies o classes.

Amb aquesta sistematització pensam que no solament podem revelar l'esquelet del Pla insular de normalització lingüística de Menorca, sinó que també pensam que podem contribuir a escatir quins són els objectius sectorials i les accions fonamentals en què s'ha de desplegar un pla de normalització lingüística tipus que s'hagi d'aplicar a una realitat semblant a la menorquina.

2. Podeu consultar el Pla a http://www.cime.es/novacime/normalitzacio_linguistica/Pla_INL_2004.pdf.

Finalment, abans d'entrar en la sistematització d'objectius i accions, volem fer un comentari sobre la metodologia, que ha consistit, partint dels 120 objectius sectorials i de les 525 accions, a extreure coincidències i, a partir d'aquestes, classes, de tal manera que hem establert 13 classes d'objectius sectorials i 28 classes d'accions. Òbviament, la divisió en classes a què hem arribat nosaltres no era l'única possible, però pensam que és prou vàlida des del moment que hem pretès seguir uns criteris al màxim d'objectius i constants (criteris normalment basats en la unificació de variants o en la generalització sota una mateixa classe). Així mateix, convé dir que, en el cas de les accions, algunes s'adjudiquen a més d'una classe, ja que en el Pla són enunciades de tal manera que inclouen dues accions.

D'altra banda, la codificació dels objectius i de les accions és la següent: en el cas dels objectius, la primera xifra es refereix a l'àrea, la segona al sector i la tercera al número d'objectiu específic. Per exemple, si tenim 1.2.4, l'1 es refereix al número d'àrea, el 2 es refereix al número de sector dins aquella àrea (1) i el 4 al número d'objectiu dins aquell sector d'aquella àrea (1.2). Pel que fa a la numeració de les accions, funciona de la mateixa manera, però hi hem afegit el número d'acció precedit de la lletra A. Per exemple, A1 1.2.4 ens remet a l'acció 1 de l'objectiu 1.2.4.

2.2. Classificació dels objectius específics

Tot seguit presentam la classificació que, a partir del buidatge del Pla insular de normalització lingüística de Menorca, hem obtingut dels 120 objectius específics que detalla el Pla. En total, hem pogut resumir aquests objectius en 13 classes, que d'alguna manera recullen els objectius sectorials bàsics que haurien de ser presents, si més no, en un pla de normalització lingüística d'àmbit insular:

1. Usar el català com a llengua pròpia/vehicular.
2. Promoure/incrementar l'ús del català.
3. Impulsar/implicar-se en processos de normalització lingüística.
4. Capacitar lingüísticament / Demanar coneixements de català en els processos de selecció de personal / Garantir la disponibilitat lingüística.
5. Cooperar i coordinar-se entre institucions/organismes en les polítiques/actuacions de normalització lingüística.
6. Crear materials/productes en català.
7. Garantir la difusió/l'ús/l'oferta dels productes en català.
8. Complir la legislació / Informar sobre la normativa lingüística / Garantir els drets lingüístics de la ciutadania.

9. Promoure la integració lingüísticocultural de les persones nouvingudes.
10. Promoure el coneixement de la realitat sociolingüística i cultural de Menorca.
11. Promoure actituds positives envers la normalització del català (sensibilització, tria lingüística).
12. Incrementar el prestigi de la llengua.
13. Altres classes que engloben un sol objectiu.

2.3. Freqüència de les classes d'objectius

En aquest apartat presentam la freqüència —en percentatges que van del 20% a l'1,66%— amb què apareixen les classes que hem establert en l'apartat anterior, per tal de veure a quines classes d'objectius específics s'ha recorregut més en el Pla insular de normalització lingüística de Menorca i a quines més poc.

Les classes d'objectius que apareixen amb un percentatge més elevat (el 20%) són Promoure/incrementar l'ús del català i Capacitar lingüísticament / Demanar coneixements de català en els processos de selecció de personal / Garantir la disponibilitat lingüística.

Bastant més per sota hi ha Usar el català com a llengua pròpia/vehicular (13,33%), Promoure el coneixement de la realitat sociolingüística i cultural de Menorca (9,16%) i Garantir la difusió/l'ús/l'oferta dels productes en català (8,33%).

Després vénen Promoure la integració lingüísticocultural de les persones nouvingudes (5,83%), Cooperar i coordinar-se entre institucions/organismes en les polítiques/actuacions de normalització lingüística (4,16%) i Altres classes que engloben un sol objectiu (4,16%).

Després, amb el mateix percentatge (3,33%), hi ha Impulsar/implicar-se en processos de normalització lingüística, Complir la legislació / Informar sobre la normativa lingüística / Garantir els drets lingüístics de la ciutadania, Promoure actituds positives envers la normalització del català (sensibilització, tria lingüística) i Incrementar el prestigi de la llengua.

I, en darrer lloc (1,66%), tenim Crear materials/productes en català.

2.4. Classificació de les accions

Pel que fa a les 525 accions del Pla insular de normalització lingüística de Menorca, les hem agrupades sota 28 classes bàsiques, que ens permeten fer una aproximació a les actuacions concretes bàsiques que s'han de desenvolupar en un pla com el que estudiem per assolir-ne els objectius:

1. Revisar i unificar els reglaments / Planificar / Crear/complir reglaments/normatives/plans / Informar-ne.
2. Retolar/etiquetar en català.
3. Fer en català les comunicacions orals/escrites internes/externes.
4. Fer la publicitat directa i indirecta en català.
5. Assegurar l'ús del català en les activitats patrocinades/subvencionades/organitzades per les institucions.
6. Exigir l'ús del català als proveïdors, empreses concessionàries / Donar prioritat, en la contractació/en la concessió d'ajuts, a empreses/serveis que emprin el català.
7. Establir el perfil lingüístic dels llocs / Exigir el català a la feina (accés i promoció interna).
8. Instal·lar programari en català.
9. Crear pàgines web de llengua catalana (informació, recursos per aprendre-la, entitats, etc.) / Establir enllaços amb pàgines existents / Introduir el català a pàgines web.
10. Crear serveis d'assessorament lingüístic / Dotar-los / Cofinançar-los / Establir-ne les funcions.
11. Formar en/amb català.
12. Informar dels recursos per aprendre català.
13. Facilitar/subvencionar/crear el material/les eines adequades per poder emprar el català / Assessorar.
14. Crear i difondre productes/activitats en català/de difusió de la cultura pròpia.
15. Crear/mantenir comissions/organismes.
16. Realitzar estudis / Convocar beques.
17. Establir acords de col·laboració/convenis per promoure l'ús del català.
18. Promoure campanyes d'informació/sensibilització/dinamització.
19. Crear mitjans de comunicació en català / Facilitar la recepció dels existents.
20. Facilitar/incrementar els productes en català als mitjans de comunicació.
21. Fer jornades/seminaris/conferències/mostres.

22. Convocar concursos/premis/certàmens/reconeixements.
23. Dotar de recursos / donar subvencions/suport per a l'ús/promoció del català.
24. Establir/facilitar els mitjans/recursos per a l'acollida inicial de les persones nouvingudes / Facilitar la seva assistència a activitats ludicoculturals en què l'objectiu lingüístic sigui tingut en compte.
25. Formar personal perquè atengui les necessitats d'acollida de les persones immigrades.
26. Dur a terme iniciatives d'informació i difusió de la llengua, la història, la cultura i el medi de Menorca i de les terres de parla catalana.
27. Crear programes d'acompanyament/voluntariat lingüístic.
28. Altres classes que engloben una sola acció.

2.5. Freqüència de les classes d'accions

Quant a la freqüència en què s'ha recorregut a cadascuna de les classes d'accions establertes en l'apartat anterior en el Pla insular de normalització lingüística de Menorca, els percentatges oscil·len entre el 12% i el 0,38%, i són els següents:

Les classes d'accions que, amb diferència, es repeteixen més vegades són: Establir acords de col·laboració/convenis per promoure l'ús del català (12%), Formar en/amb català (11,04%), Facilitar/subvencionar/crear el material/les eines adequades per poder emprar el català / Assessorar (10,66%), Dotar de recursos / donar subvencions/suport per a l'ús/promoció del català (10,28%) i Promoure campanyes d'informació/sensibilització/dinamització (9,52%).

Després, a prou distància, tenim: Crear i difondre productes/activitats en català / de difusió de la cultura pròpia (6,09%) i Fer jornades/seminaris/conferències/mostres i Dur a terme iniciatives d'informació i difusió de la llengua, la història, la cultura i el medi de Menorca i de les terres de parla catalana, aquestes dues darreres amb el mateix percentatge (4,76%).

Per sota (3,61% cadascuna) hi ha: Realitzar estudis / Convocar beques i Establir/facilitar els mitjans/recursos per a l'acollida inicial de les persones nouvingudes / Facilitar la seva assistència a activitats ludicoculturals en què l'objectiu lingüístic sigui tingut en compte; i tot seguit (3,23% en els tres casos): Revisar i unificar els reglaments/Planificar/Crear/complir reglaments/normatives/plans /Informar-ne, Exigir l'ús del català als proveïdors, empreses concessionàries / Donar prioritat, en la contractació/en la concessió d'ajuts, a empreses/serveis que emprin el català, Establir el perfil lingüístic dels llocs / Exigir el català a la feina (accés i promoció interna).

Una mica més per sota tenim: Crear serveis d'assessorament lingüístic / Dotar-los / Cofinançar-los / Establir-ne les funcions (2,66%), Convocar concursos/premis/certàmens/reconeixements (2,09%), Crear/mantenir comissions/organismes (1,90%) i Assegurar l'ús del català en les activitats patrocinades/subvencionades/organitzades per les institucions i Crear programes d'acompanyament /voluntariat lingüístic (aquestes dues darreres amb l'1,52%).

Ja amb els percentatges més baixos tenim Facilitar/incrementar els productes en català als mitjans de comunicació (1,33%), Fer en català les comunicacions orals/escrites internes/externes, Informar dels recursos per aprendre català, Formar personal perquè atengui les necessitats d'acollida de les persones immigrades i Crear mitjans de comunicació en català / Facilitar la recepció dels existents (totes aquestes amb el l'1,14%), i finalment Crear pàgines web de llengua catalana (informació, recursos per aprendre-la, entitats, etc.) / Establir enllaços amb pàgines existents / Introduir el català a pàgines web (0,95%), Retolar/etiquetar en català i Altres classes que engloben una sola acció (amb el 0,76% totes dues) i Fer la publicitat directa i indirecta en català i Instal·lar programari en català (ambdues amb el 0,38%).

3. CONCLUSIÓ

El Pla insular de normalització lingüística és un document que neix de la reflexió i d'un ampli treball tècnic, car en el procés de redacció la XAL ha rebut les aportacions tant de la Universitat de les Illes Balears com de l'Institut Menorquí d'Estudis, i té la voluntat de ser una eina per començar a fer feina de manera sistematitzada en l'avanç i consolidació del procés de normalització lingüística a Menorca. És un document que voldria obrir el camí a futurs plans de normalització si cal més ambiciosos a Menorca, però que ara per ara pretén esdevenir el marc de referència per a qualsevol planificació lingüística que es vulgui desenvolupar a curt i a mitjà termini a l'illa.

Així, a partir d'aquest Pla, el Consell Insular de Menorca ha elaborat el Pla de normalització lingüística per a 2004, adaptat a la realitat pressupostària de la institució i guiat per criteris de prioritat segons els quals es pretén, en primer lloc, consolidar l'ús del català com a llengua pròpia del Consell i dels ajuntaments i, així mateix, incidir en aquells sectors i col·lectius on la llengua catalana té una presència social més reduïda.

Aquests objectius es tradueixen en 56 accions concretes, entre les quals podem destacar: Revisar i unificar els reglaments de normalització lingüística de les diferents administracions; Aplicar l'Indexplà al Consell i als ajuntaments de l'illa; Crear l'Observatori de la Llengua Catalana a Menorca; Organitzar unes Jornades de Normalització Lingüística; Ampliar l'oferta de cursos de llengua catalana de nivells diferents adreçats a la població adulta de Menorca; Oferir formació a les

persones que actuen de mediadors interculturals que els permeti adquirir coneixements sobre la llengua i la cultura dels immigrants i sobre la llengua i la cultura de les Illes Balears; Crear una borsa de voluntariat per la llengua; Oferir cursos de català especialment adreçats a immigrants; Elaborar un estudi sobre la presència del català en els mitjans de comunicació de Menorca i, a partir d'aquest: establir un programa d'ajuts per fomentar l'ús del català en les revistes locals, acordar amb les distribuïdores de premsa la possibilitat que arribi a Menorca el major nombre possible de revistes i diaris que es publiquen en català, signar convenis amb els diferents mitjans de comunicació de l'illa per incrementar-hi la presència del català, editar una publicació sobre llengua, etc.; Promoure tallers de cultura popular i sessions de contacontes en català; Signar convenis amb distribuïdores de pel·lícules perquè augmentin les projeccions de pel·lícules comercials doblades al català; Mantenir el cicle de cinema d'estiu en català; Oferir ajuts a la producció editorial i fonogràfica en llengua catalana; Organitzar una fira del llibre en català; Oferir ajuts per al foment de l'ús del català a les empreses i als establiments turístics i comercials; Fer campanyes per divulgar actituds a favor de la integració de les persones que s'estableixen a l'illa; entre altres. Tot això amb l'objectiu final que la nostra llengua esdevengui instrument de cohesió social i d'identificació col·lectiva de tots els habitants de Menorca.